

Mitropolitul Antonie de Suroj

DUMNEZEIASCA LITURGHIE

Traducere din limba rusă:

Denis Chiriac

EDITURA EGUMENITA

2019

Respect pentru oameni și cărți

nu numai rânduiala ei, ci și semnificația. Apoi am slujit Liturghia în limba slavonă, iar adolescenții au înțeles-o! Prin urmare, problema constă în a avea cheia înțelegerii, nu numai în a cunoaște limba”.

O cheie de acest fel pentru înțelegerea Liturghiei reprezintă lucrarea pe care cititorul o ține în mână. În carte nu este vorba doar despre rânduiala slujbei, despre semnificația diverselor momente ale ei. În primul rând, Mitropolitul Antonie relevă Liturghia ca centru al lucrării mântuitoare și depline a iubirii lui Dumnezeu în lume, ca lucrare comună a poporului lui Dumnezeu și ca Taină a veacului viitor.

I

Liturghia – centrul vieții creștine

Am ales ca temă a discuțiilor noastre Dumnezeiasca Liturghie, deoarece aceasta reprezintă centrul experienței noastre creștine, al vieții noastre în Hristos.

De la bun început vreau să-mi opresc atenția asupra cuvintelor cu ajutorul cărora desemnăm Liturghia, deoarece folosim pentru Taina aceasta, pentru acest eveniment al vieții noastre, mai multe expresii. O numim Cină de Taină sau Dumnezeiască Liturghie. Grecii o numesc *kinonie*, adică împărțășire. Fiecare dintre aceste cuvinte exprimă și ne descoperă profunzimea evenimentului produs. Am folosit deja de câteva ori cuvântul „eveniment”, și vreau să mă opresc aici.

Slujbele care se săvârșesc în Biserică pot fi divizate în două categorii. Pe unele le săvârșim noi, ne adunăm în biserică și înălțăm rugăciuni lui Dumnezeu. Acestea sunt, de exemplu: Molebenul, Parastasul, Vecernia, Utrenia și Ceasurile. Slujbele acestea nu seamănă unele cu altele. În unele cazuri, adunându-ne, pur și simplu strigăm către Dumnezeu, Îi înălțăm laudă, mulțumire sau ne exprimăm cererile și nevoile. În alte cazuri, slujbele sunt mult

Respect pentru oameni și cărți

mai complexe, nu reprezintă numai expresia a ceea ce avem pe suflet, ci pun în fața sufletului nostru circumstanțe, chipuri, tablouri, amintiri fragmentate care au puterea să ne trezească sufletul la rugăciune. Aceasta este esența oricărui simbolism și al cultului nostru divin.

Dar există un alt tip de slujbe care diferă în mod radical de prima categorie. Sunt slujbele în cadrul cărora se săvârșesc Taine. Noi participăm la slujbele acestea, dar în ele lucrează Însuși Dumnezeu. Ele reprezintă evenimente în care suntem incluși, la care luăm parte, dar aspectul central și semnificativ al lor constă în faptul că Dumnezeu lucrează, iar noi suntem părtași la ceea ce se săvârșește. Din punctul acesta de vedere, este extrem de important și de interesant începutul Liturghiei noastre.

După ce preotul – de unul singur sau împreună cu diaconul – a săvârșit Proskomidia, după ce pâinea și vinul au fost pregătite pentru săvârșirea Tainei, diaconul i se adresează preotului cu cuvintele pe care, din limba greacă, le putem traduce în două moduri. Fie: „Acum este timpul să-I aducem Domnului jertfa, să-I slujim”; fie: „Acum a sosit timpul să lucreze Domnul”.

Omul a făcut tot ceea ce putea face. A venit, a înălțat rugăciunile pregătitoare, a ales cea mai curată și mai demnă, în nedemnitatea sa, pâine pentru prinos, a pregătit potirul cu vin diluat cu o picătură de apă, ca chip al sângelui și al apei care au curs din inima Domnului, atunci când a fost străpunsă de săgeata sutașului (Ioan 19, 34). A acoperit aceste daruri cu

pocrovețe luminoase, simbolizând jertfele răstignirii și morții lui Hristos. Le-a cinstit prin rugăciune, și omul nu mai poate să adauge nimic la toate acestea.

Acum, dacă mai urmează să se producă ceva, se va întâmpla doar prin lucrarea și puterea lui Dumnezeu Însuși. Căci, oricât de fierbinți și de sincere ar fi rugăciunile noastre, pâinea aceasta va rămâne oricum pâine și vinul acesta va rămâne oricum numai vin, dacă Însuși Dumnezeu nu va pătrunde în vremelnicie sau nu va conecta ceea ce se întâmplă în timpul nostru cu lucrarea Sa veșnică.

Iată de ce Tainele reprezintă evenimente, pentru că noi suntem părtașii lor. Suntem implicați în ele, stăm în ele, trăim prin ele, săvârșim unele lucrări tainice care sunt necesare pentru ca Dumnezeu să lucreze în condițiile vieții noastre organice. Dar Cel Care lucrează este Dumnezeu. De fiecare dată când se săvârșește Taina, ne aflăm în fața minunii, deoarece minunea nu este definită de efectul de „mirare”, ci de faptul că Dumnezeu a intrat în lume și lucrează în ea cu putere și stăpânire dumnezeiască.

Spunând aceasta, vreau să revin la definițiile Dumnezeieștii Liturghii, la Taina Împărtășaniei, pe care o săvârșim în zilele de duminică. Ziua duminicii este ziua când Liturghia are importanță istorică majoră, fiindcă este ziua când Hristos a înviat din mormânt, desființând legile timpului, ale naturii și ale firii și punându-ne în fața posibilității de a trăi de acum înainte în veșnicie. Numim slujba aceasta Cina cea de Taină sau Liturghie. Cina înseamnă ospăț. Vă amintiți de câte ori în Evanghelie și în Vechiul Testa-

ment se vorbește despre ospăț, de exemplu în pilda despre cei chemați și cei aleși (Matei 22, 1-14).

Ce reprezintă nucleul, însuși sensul acestor cuvinte pentru noi? În primul rând, atunci când se adună oamenii în jurul acestei Mese, când frâng împreună pâinea, ei sunt pe picior de egalitate, fiindcă la aceeași masă mănâncă numai cei egali, la aceeași masă mănâncă numai cei care au ajuns egali prin ospitalitate și iubire. Este un aspect foarte important. Când Hristos a stat la Cina cea de Taină împreună cu ucenicii Săi, le-a spus: *De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu știe ce face stăpânul său, ci v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate câte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute* (Ioan 15, 15).

Cuvântul rusec „drug/prieten” înseamnă „celălalt/altul”. Altul, nu în sens de „străin”, nu în sensul unei opoziții, ci, dimpotrivă, în ordinea recunoașterii în cel pe care-l vezi pe „un alt tu însuți”. Prieten este cel pe care îl recunoști egal cu tine însuși. Iată că Hristos i-a primit pe ucenici în jurul mesei Cinei celei de Taină ca pe prieteni ai Săi, egalându-i în iubirea Sa. Iar printre ei era și vânzătorul... Acest tip de relație a lui Hristos cu Iuda s-a distrus prin plecarea lui Iuda, nicidecum prin refuzul lui Hristos.

Este primul aspect pe care trebuie să-l ținem minte: chemându-ne la acest ospăț, Domnul ne cheamă ca pe niște egali. Dar noi vom spune: „Suntem săraci și nevrednici, cum putem veni la ospățul acesta?”. Să ne aducem aminte de pilda despre cei chemați și cei aleși (Luca 14, 16-24). Despre cum stăpânul a pregătit ospățul nunții pentru fiul său

și, când totul a fost gata, i-a trimis pe slujitori să-i cheme pe cei invitați la ospăț. Iar aceștia n-au vrut să vină, fiecare având propria grijă. Nu aveau timp. Unul și-a cumpărat pământ, și voia să meargă să-l vadă. Altul și-a cumpărat boi, și voia să-i încerce. Celălalt s-a însurat, și nu mai avea timp să se gândească la bucuria și la nunta altuia.

Atunci stăpânul s-a mâniat, s-a amărât că cei egali cu el pe drept, prietenii lui de demult i-au întors spatele, considerând că unele mărunțișuri și evenimente întâmplătoare ale vieții lor sunt mai importante decât evenimentul exclusiv al vieții stăpânului. Iar stăpânul și-a trimis slugile să-i caute nu pe cei vrednici, ci pe cei flămânzi, săraci și fără adăpost. Să-i caute pe aceștia care nu-l vor refuza, pentru că în viața lor nu au nimic, nu au la ce să mai renunțe, deoarece au sărăcit până la capăt.

Slugile au trecut pe toate drumurile, căile și răscrucile, adunându-I la Domnul pe săraci. În pildă vedem cum toți s-au așezat, îmbrăcați fiind în haine de nuntă, în haină de sărbătoare, demnă de nuntă, în afara unuia care a intrat în peticăriile sale. Ne putem întreba: De ce atâta asprime din partea stăpânului, încât a poruncit ca omul acela să fie alungat afară? De unde putea acela să ia haină de nuntă? Cum putea să fie spălat, îngrijit și îmbrăcat pentru nuntă, dacă a fost adus de la răspântiile drumurilor? Dar ceilalți? Toți săracii au fost ca și el, pe toți slujitorii gazdei i-au adunat în haine ponosite, murdare și obosiți. Dar fiecare, odată de a intrat și, dorind să cinstească gazda care le-a arătat atâta bunătate, s-au spălat așa cum

era obiceiul în vechime. Pe atunci, dacă erau invitați oaspeții, li se oferea mai întâi de toate posibilitatea de a se spăla și de a-și schimba hainele, după cale. Pentru ca unui oaspete să nu-i fie rușine de altul, gazda le oferea haine demne de sărbătoare.

Iată că fiecare dintre ei a intrat, s-a spălat, s-a îmbrăcat, s-a aranjat și a venit la ospăț. Numai unul a refuzat, a evitat să facă toate acestea, transmițând indirect următoarea idee: „Am venit aici pentru că se poate mânca”. A intrat în hainele sale ponosite, pentru că nu-i păsa nici de stăpânul casei și nici de ospățul nunții. A vrut pur și simplu să împartă masa, dar nu a fost primit, fiindcă nu poți fi egal dacă te bazezi pe principiile acestea. Iubirea este cea care ne face egali, iar ospitalitatea îmbracă iubirea aceasta cu demnitate.

Și iată de ce, asemenea săracilor, persoanelor fără acoperiș deasupra capului, cu hainele lor ponosite, pe care i-au adunat slujitorii de pe drumuri și de la răspântiile lor, și noi putem primi chemarea lui Hristos: știind că suntem nevrednici, știind că nu avem nimic în afara milei lui Dumnezeu Care ne acoperă, în afara iubirii lui Dumnezeu Care ne înalță până la egalitate.

Acesta este primul aspect care ne oprește atenția asupra acestui chip al ospățului, al Cinei celei de Taină. Al doilea aspect constă în faptul că Domnul ne oferă hrană specială. Hrana aceasta este Împărtașania. Atunci când împărțim pâinea, ne facem părtași unii altora. Or, aici nu este vorba de o pâine și de un potir simplu, e mult mai mult. Sub chipul

tainic al pâinii și al vinului, Domnul ne propune să ne împărțăm de El Însuși, adică nu doar să împărțim cu El ceea ce are, ci să ne împărțăm de ceea ce este; să devenim, prin această împărțășire, ceea ce este El Însuși.

După cum spunea Sfântul Atanasie cel Mare, Dumnezeu s-a făcut Om pentru ca omul să devină dumnezeu. Dumnezeu a devenit ceea ce suntem noi în toate privințele, ca prin aceasta să ne ofere posibilitatea de a deveni ceea ce este El. Taina constă în hrană și în alimentație. Pe de o parte, omul este trupesc și material și se trage din lumea creată. O parte din puterile vitale, existențiale le culegem din această lume firească: mâncăm pâinea, bem apa, ne împărțăm din tot ce-i văzut din jurul nostru.

Lumea din jurul nostru este ca o masă, a spus un teolog rus. Lumea apare în fața noastră ca iubire a lui Dumnezeu devenită hrană dătătoare de viață. Din această perspectivă, împărțășindu-ne din cele create, suntem nedespărțiți de acestea, iar soarta noastră omenească include în sine soarta întregii lumi văzute.

Pe de altă parte, omul este făptură duhovnicească. Este legat în adâncurile sale de Dumnezeu și nu trăiește numai cu pâine, ci și cu cuvântul lui Dumnezeu; cuvântul creator care l-a chemat din neființă la existență; cuvântul vieții și al iertării, care îl susține și îi dă viață; cuvântul care înviază, prin care ne vom îmbrăca cu trup nestrăcâcios pentru viața veșnică.

Și în această lume creată, unde omul a căzut de la Dumnezeu, unde nu mai are putere să se ridice

la Dumnezeu cu duh înflăcărat, Dumnezeu se face om. El se face trup pentru a ni se face accesibil la nivelul acesta, cel mai simplu posibil, pe care, indiscutabil, îl avem la îndemână toți. Nu la nivelul beteag al trăirilor noastre sufletești, care sunt ba clare, ba tulburi, ci la profunzimea firii care nu este supusă impactului trăirilor noastre întâmplătoare – la nivelul trupului nostru. Prin această pâine, care a devenit Trupul Său, și prin acest vin, care s-a prefăcut în Sângele Său, El ne face părtași ai sferei Duhului și ai lumii dumnezeiești.

Aici vedem că această Taină a mesei comune, Taina Cinei, are, pe de o parte, o importanță morală majoră, prin iubirea lui Dumnezeu, prin faptul că o primim cu cutremur și cu evlavie; că ne învrednicim de ospitalitatea Domnului; că ne facem prietenii Săi și egali cu El, Cel ce S-a făcut Om de dragul mântuirii noastre. Pe de altă parte, în limitele acestei iubiri și ospitalități, în jurul acestei Mese ne împărtășim de viața veșnică, ne facem părtași ai pâinii și ai vinului care s-au prefăcut în Trupul și Sângele Cuvântului lui Dumnezeu întrupat.

Va trebui să revenim la această problemă legată de importanța materiei, deoarece semnificația materiei este uitată în Apus, poate chiar mai mult decât în Răsăritul Ortodox. Dar acum nu mă voi opri la aceasta, ci vreau să vă îndrept atenția la un alt cuvânt, la cuvântul „Liturghie”. Cuvântul grecesc „Liturghie” se traduce ca „lucrare comună”, lucrarea poporului. Prin urmare, ceea ce am spus de la bun început, că Dumnezeiasca Liturghie reprezintă

lucrarea săvârșită de Dumnezeu, nu este o explicație exhaustivă.

Da, lucrează Dumnezeu, dar nu lucrează fără noi. Este lucrarea comună a poporului lui Dumnezeu, pe de o parte, și a Dumnezeului acestui popor, pe de altă parte. Aceasta este o conlucrare, o colaborare, un eveniment, în sensul că este împreună-viețuirea Lui și a noastră. Noi nu săvârșim numai pregătirea materială a pâinii și a vinului, ci facem mult mai mult: Îi oferim lui Dumnezeu credința, nădejdea și iubirea noastră deplină. Unde nu există credință, acolo nu există minunea, deoarece nu există nici Împărăția lui Dumnezeu.

Dumnezeu nu poate să ne facă părtași ai acestei Taine a Împărăției cerurilor, fără credința omului. Din această perspectivă, credința noastră este la fel de necesară ca intervenția lui Dumnezeu. Lucrarea comună poate fi și mai minunată decât ospitalitatea, fiindcă nu suntem doar cei care primesc de la Dumnezeu, ci suntem în același timp și cei care condiționăm darul lui Dumnezeu, nu doar prin sărăcia noastră, ci și prin răspunsul acestei sărăcii la iubirea și dărnicia lui Dumnezeu.

Întrebări și răspunsuri

Numai cei care s-au împărtășit au dreptul de a se considera participanți ai Liturghiei?

Cred că numai omul care renunță la viața comună în Hristos trebuie să se considere în afara

Respect pentru oameni și cărți

Aici, în mod simbolic ne este arătat cum Hristos, arătat nouă prin Sfintele Taine, se face totodată nevăzut, chiar dacă rămâne și petrece printre noi. Următorul pas este ieșirea noastră în lume: *Cu pace să ieșim*. Să ieșim din biserică cu pacea lui Hristos pe care o poate da numai Hristos și pe care nimeni nu o poate răpi de la noi. În puterea Duhului, în împărtășirea de Hristos, Liturghia nu se sfârșește în biserică.

Liturghia ca stăpânire a lui Dumnezeu asupra acestei lumi prin noi trebuie să continue în afara bisericii. Împărtășiți fiind, intrăm în lume îmbrăcați cu puterea lui Hristos, pentru ca să smulgem lumea aceasta din mâinile stăpânitorului acestei lumi, pentru a aduce lumea aceasta în dar și jertfă și prinos lui Hristos; pentru ca lumea aceasta să iasă din categoria timpului și să intre în categoria veșniciei. Liturghia este neterminată. Noi ieșim din biserică cu pace, pentru a continua Taina Liturghiei în afara bisericii, sfințind tot ceea ce constituie lumea noastră și făcând-o parte a Împărăției cerurilor.

Cuprins

Prefața editorilor	5
I. Liturghia – centrul vieții creștine	9
II. Euharistia – Taina Împărăției	21
III. Pregustând timpul dumnezeirii	33
IV. Sfințirea Darurilor și a poporului lui Dumnezeu	47
V. „Organismul iubirii” lui Hristos	57
VI. Caracterul irepetabil al Cinei de Taină	67
VII. „Vremea este a sluji Domnului”	83
VIII. Rolul turmei cuvântătoare în aducerea Jertfei	99
IX. Lucrarea lui Dumnezeu în Dumnezeiasca Liturghie	109
X. Între Goglotă neîncetată și bucuria Învierii	119
XI. Oare am pierdut bucuria Liturghiei?	131
XII. Părțile bisericii și funcțiile ei. Istorie și actualitate	145
XIII. Domnul vine în mijlocul poporului	155